

144

RICHARD VIIDEBAUM

ISAISAD KOHTUS

DIE VORVÄTER IM GERICHT

Tartu 1935

Isaisad kohtus

Richard Viidebaum.

28

Kohus peaks üldise arvamuse järele olema kõigiti erapooletu asutis, kus ülekohut karistatakse ja õigust jalule seatakse. Leidub ka eesti rahvatraditsioonis mõningaid vanasõnu, mis seda kinnitavad, nagu: Jumal ja kohus seisab üle keigide ¹⁾. Kohus on kolm päeva vanem kui maailm ²⁾. Kuid seesugused tõeterad näivad olevat siiski haruldased, kuna neist kirjapanekuid on võrdlemisi vähe. Suur enamik eesti kohtu-vanasõnadest kajastab aga hoopis teistlaadi suhtumist kohtusse. Enamasti hoiatatakse kohtukäimise eest üldse ja kurdetakse, et vaene ei saavat seal pea kunagi õigust. Näiteks: Kohus nõnda, kudas mõistetakse, õigus nõnda, kudas tehakse, otsus: Poiss, aja härjad mõisa! ³⁾ Kohtu värav on lai sisse minna, aga kitsas välja tulla ⁴⁾. Hoija kohtu lingi liigutamise iest ja kõrtsi pingi peesütamise iest ⁵⁾. Ku kohtust ja tohtrest vallalõ olt, sis võit ilmah ärr ellä ⁶⁾. — Kessi vaesele õigust mõistab: Jumal kõrgen, keiser kaugel ⁷⁾. Kus vaesel õigus või kehval kohus ⁸⁾. Õigus õieli all, kõverus kötuli pääl ⁹⁾. Kui kulda, nii kohut, kui hõbõhõt, nii õigust ¹⁰⁾. Kohus koera p-s, raha rikka hanna all ¹¹⁾. — Kuid ülemaaliselt näib olevat väga popualaarne vanasõna: Kel kukkur (kott), sel kohus, kel

¹⁾ H II 33, 717 (1) < Samaara < Põhja-Eesti.

²⁾ H III 2, 703 (57) < Rakvere l.

³⁾ E 8876 (15) < Vändra.

⁴⁾ H, Ruhs 17 (109) < S-Jaani.

⁵⁾ H II 3, 450 (5) < Vastseliina.

⁶⁾ H II 3, 450 (4) < Vastseliina.

⁷⁾ H IV 14, 213 (185) < Tarvastu.

⁸⁾ H II 25, 93 (90) < Paistu.

⁹⁾ E 43810 (17) < Tarvastu.

¹⁰⁾ H II 60, 926 (7) < Vastseliina.

¹¹⁾ H, Ruhs 16 (69a) < S-Jaani.

vägi, sel võimus. Või: Kel jõud, sel õigus, kel kott, sel kohus ¹²⁾. Näidete rida annaks tublisti pikendada, kuid paistab juba sellestki, et muistne kehvik-talupoeg on suhtunud kohtusse teatava umbusaldusega ega ole lootnud sealt hõlpsasti õigusega välja tulla.

Midagi paremat ei pajata ka need vanasõnad, mis käivad saksa kohta ¹³⁾: Ega saksaga maksa kohut käia ¹⁴⁾. Saksa sõbrus saadab sandiks ¹⁵⁾. Sandi laul ja saksa lubadus põle ilmasgi täielikud ¹⁶⁾. Sitt kõik saksa jutt ¹⁷⁾. Maa taht sitta, saks kosti ¹⁸⁾. Kubjas mõisas kuningaks, saks jumalaks ¹⁹⁾. — Ka saksa viha on olnud niivõrd populaarne mõiste, et see on leidnud jäädvustuse isegi vanasõnades: Oiku sagsa viha vai mõtsa paha iisd ²⁰⁾. Ega saksa viha ei kao ²¹⁾. Saksa viha ja miili tuli on üks ²²⁾ Ning sest järgneb moraal: Tark, kes saksa, aga rumal, kes talupoega petab ²³⁾.

Rahva suhtumisest kohtusse ja õigusse leidub mõningaid jälgi ka rahvalauludes. Järgnevas kirjapanekus, mis põlvneb Saaremaalt Põide kihelkonnast, näeme esinemas õige trotslikku rusikanäitamist kohtule ja tema kuulutatud õigusele, ühes põhjendusega, miks sellest ei saavat hoolida.

EI MA HOOLI ÕIGUSEST!

Ei ma hooli õigusest,
Karda kohtu käskudest!
Mul on õigus hõlma all,
Kohus kuue käise sees.
Kui mind kohtu kutsutakse,
Õigu ede aetakse,
Siis võtan õigu hõlma alt
Ja kohtu kuue käise seest.

¹²⁾ H II 25, 934 (1) < Paistu.

¹³⁾ *Saks* eesti rahvatraditsioonis ei tähenda mitte ainult sakslast, vaid ka ametnikku, linnaelanikku ja üldse isikut, kes oli maarahvast kuidagi kõrgemal.

¹⁴⁾ H II 12, 197 (31) < V- Maarja.

¹⁵⁾ EKS 4⁰⁵, 746 < Karja.

¹⁶⁾ H I 1, 169 (12) < Jä-Jaani.

¹⁷⁾ H, Ruhs 46 (16) < S-Jaani.

¹⁸⁾ H IV 4, 810 (63) < Vastseliina.

¹⁹⁾ H I 1, 177 (106) < Jä-Jaani.

²⁰⁾ H II 25, 186 (71) < Helme.

²¹⁾ H II 12, 460 (51) < V- Maarja.

²²⁾ EKS 4⁰¹, 666 (3) < Risti ja Ha-Madise.

²³⁾ EKS 4⁰⁵, 341 (313) < Karja.

Meil on palju pea raha,
 Hirmus palju õue raha, —
 Ons meil see järel maid ka?
 Oleks meie õues õunapuud,
 Kambri otsas kallid puud,
 Reegid, loomid, maripuud!
 Õunde eest saaks hõbe raha,
 Marja toop see maksab palju.

H II 18, 293/4 (19) < Pöide — Joh. Trull (1888).

Samas Hurda kogus leidub ka üks A. Renniti saadetud karske põhiheliga viinalaul, kus muuseas on öeldud, nagu võiks kohtus saada õigust viina ja raha abil. Jääb mulje, et saatja on selles mõningaid rahvapäraseid motiive ise vabalt ümber luuletanud.

VIIN.

Viinakene vihakene,
 Vilja silma veekene;
 Õllekene hõimukene,²⁴⁾
 Kibe kesvä kilekene!
 Sina paned sõna sõordumaie,
 Sina paned viisi veeremaie,
 Keele kõltsu kõlamaie,
 Hullust päästa huikamaie;
 Sina paned naise nuttamaie,
 Latse vallda veeremaie,
 Mõnnda surrma suikumaie,
 Hauda aset võttamaie,
 Raha vara raiskamaie,
 Vaesust vastu võttamaie.
 Sul on sõpru Sõrve maala,
 Sugulasi Soomemaala;
 Sa oled meesi mitmen mastin,
 Edimene egan pidun;
 Mõõdad läbi mõisa lossi,
 Sammud läbi sanna sonni,
 Astud kohe kohtu lauuda,
 Tõmbad õigust ennde hauuda,
 Kell on kopik koti täisi,
 Sel om õigust hõlma täisi.
 Viinakene vihakene,
 Õllekene hõimukene,
 Minge ära siita maalta,

²⁴⁾ Käsikirjas on hõimukene asemele hiljem parandatud õhukene.

Siita ausasta rahvasta,
Sõudge ära Sõge maale,
Põgenege põrrgu maale!

H III 31,27/8 (19) < Tarvastu — A. Rennit (1889).

Samalt A. Rennitilt leidub samas saadetises veel laul „Kohtumees“²⁵⁾, milles kirjeldatakse kohtumeest, kohtumõistmist ja kohtu meelitamist viinaga, kuid et see on sisult segasem kui eeltsiteeritu ja nähtavasti saatja enda luuletis, jääb ta siin trükkimata.

Kohus ja kohtukäimine on leidnud kajastust veel rahvajuttudes. Kuid rahvajuttudest on järgnevas kasustatud ainult neid, mis on kuidagi ühenduses kohtukäimise uskumuste ja kommetega, mille ülevaatlik jälgimine on käesoleva kirjutise otseks ülesandeks. Kohtukäimisega seotud uskumustest ja kommetest näeme, kuidas lihtne maarahvas, kes sakstest ega nende kohtust polnud harilikult kuigi heas arvamusel, on kohut käies tarvitanud õige mitmesuguseid maagilise tähendusega vahendeid ja võtteid, et siiski — sakste viha kiuste — saavutada õigust ja tulla kohtust välja võitjana.

Siinse ülevaate aluseks on pea eranditult Eesti Rahvaluule Arhiivis leiduv käsikirjaline ainestik, kuna trükikirjanduses on selle kohta seni ilmunud ainult üksikuid lühikesi märkmeid²⁶⁾. Seejuures on peale otseselt kohtukäimisse puutuva materjali tulnud osalt arvestada ka selliseid teateid, mis käsitlevad kas üldse sakste või eriti just mõisasakste viha tõrjet või nende poolehoiu võitmist. Sest abinõud, maagilised võtted ja vahendid on enamail juhtudel ühed ja needsamad.

Üldised eeldused.

Ennustusi mõne inimese kohtuõnne kohta arvatakse võivat teha juba tema sündimisel või esimestel elunädalatel ja nimelt h a m m a s t e tulekust. Öeldakse: „Kellel hambad sündides suus — vali kohtukäija“²⁷⁾. Kuid see on ka ainuke niisugune teade. Laiemalt on aga tuntud: „Kellel lapsest peast ülemised h a m -

²⁵⁾ H III 31, 37/8 (27) < Tarvastu — A. Rennit (1889).

²⁶⁾ J. W. Boecler — Fr. R. Kreutzwald, Der Ehsten abergl. Gebräuche (1854), 136, 145; F. J. Wiedemann, Aus d. inn. u. äuss. Leben der Ehsten (1876), 70/1, 392, 406; M. J. Eisen, Esivanemate ohverdamised (1920), 127; M. J. Eisen, Eesti vanasõnad (1924), 54/5; M. J. Eisen, Eesti vana usk (1926/7), 174, 244.

²⁷⁾ H II 54, 120 (72) < Ambla.

b a d enne suhu tulevad kui alumised, seda suurest peast kohus ei kõida“²⁸); „siis kasvab sellest kange inime, kellele kohus ega miski asi pääle ei akka“²⁹); „need innimesed [saavad] iggakord kohtus õigust... öeldakse, see on üks h a m b a m e e s“³⁰); „tema sõna peab ikke peale jääma“³¹)... (kohtus ehk mujal)³²); „siis kasvab sest hästi vali inime ja mõnikord isegi nõid“³³); „sõs sellest saa inimene, ken tõse ku naklas läbi; sellege ei massa kellegil vastastigu minnä: see pist kik kotti“³⁴). — Ja veel paar teadet: „Kellel liiad h a m b a d (kahe kordsed) suus, selle peale ei hakka saksa hammas“³⁵).

Edasi leidub mitmeid m o r a a l s e i d k e e l d e, mille sihiks on hoiduda kohtu (resp. saksa) viha alla sattumast. Neist näib olevat populaarseim: „Meste rahvas ei tohi omma riitid leiva a n o m a peale ega söögi laua peale panna, siis oleva sakste viha all; kohtus ei saava naad kunagi õikust, alati saksad vihased“³⁶). Andmeid seesuguse uskumuse kohta on peaaegjalikult Viljandi- ja Tartumaalt (Tarvastu 3, Viljandi 1, K-Jaani 1, M-Magdaleena 1, Rannu 1, Puhja 1, Nõo 2, Ta-Maarja 1, Kambja 1, Otepää 1, Sangaste 1, Urvaste 1, Vastseliina 1). — Mõned siia kuuluvad keelud on ühenduses pühapäeva pühitsemisega, keelates laste peksmist ja küünte löikamist: laps, kes pühapäeval peksa saanud, langeb saksa (~ ülemate ~ teiste inimeste) viha alla³⁷) või ta ei saa „mehe ean kohtus mitte õigust“³⁸); kes pühapäeval löikab sõrme- või varbaküüsi, saab „alati palju kohut käia“³⁹) ja satub sakste viha alla⁴⁰). Küüsi pidi löikama reedesel päeval ja raasukesed panema pahemale poole

²⁸) H II 43, 535 (20) < K-Jaani.

²⁹) ERA II 12, 462 (6) < Simuna.

³⁰) E 18 927 (14) < Jüri, Sausti.

³¹) ERA II 24, 725 (4) < Türi; H II 54, 116 (29) < Ambla; EVR 34, 20 (45) < Äksi; ERA II 36, 88 (22) < Põlva.

³²) H I 5, 571 (20) < Pilistvere.

³³) ERA II 13, 305 (33) < Simuna.

³⁴) H III 20, 250 (1) < Tarvastu.

³⁵) EÜS VII 382 (90) < ?; EKns 49, 59/60 (88) < Kadrina.

³⁶) H II 49, 1000 (75) < K-Jaani.

³⁷) H II 39, 436 (493) < Koeru; H I 2, 16 (19) < Tori; H I 7, 729 (9) < Tori; H II 26, 895 (52) < Pilistvere.

³⁸) H, R 6, 530 < Tarvastu.

³⁹) H II 40, 181 (1157) < Koeru.

⁴⁰) H I 2, 318 (34) < K-Jaani; H I 5, 581 (2) < K-Jaani; E 867 (27) < K-Jaani. Vrd. ka E 53 088 (189) < Tallinn; E 16 733 (11) < Pää-Jaagupi.

põue, „et siis ei pia kohut käima“⁴¹⁾. Saksa viha alla sattumist on kardetud sellestki, kui õhtul pead sugeda⁴²⁾, kui pange tule peal paista⁴³⁾, kui saunas vihtlemise ajal koldes söed laiali ajada⁴⁴⁾ või kui toobripuu sisse jätta⁴⁵⁾.

Siin on tegemist rahva pedagoogiliste käsusõnadega, millest mõni näib olnuvat tuntud kaunis laial alal. On siiski huvitav, et just kohtu ja saksa vihaga ähvardades on püütud kasvatada korralikke elukombeid ja pühapäeva-austust. Laste peksmine on vanasti olnud nähtavasti niivõrd igapäevane asi, et juba rahvatarkuski soovitab selles vähemalt pühapäeval vahet pidada. Kuid on siiski võimalik näha siin maagilist sidevust: peksmine sobimatul ajal põhjustab sakste viha, resp. peksasaamist, sest teoajal on ju peks olnud kõige tavalisemaks karistusviisiks.

On mõningaid võrdlemisi lihtsaid taigu, mis peavad andma pikemaajaliselt mõjuvat kaitset kohtus ja saksa ees. — „Suure nellä pää omgu enne päivä mine vällä, võtta küppär pääst mahha ja keeruta kübärägä 3 kōrd ümbre endä vasta päivä ja loe kolm kōrd Me jje Essa kübärä sisse ärä, sis ei sa kohhus ega tõse inemise üle kohhut tettä, jäät alati võitjaks“^{45a)}. — „Kui tahad, et saksa viha so külge ei hakka, siis võta suvel päeva koer maast, keeruta sellega oma pahema pihu pesa sees kolm ringi vastu päeva ümber ja pane siis ta oma asemele jälle sedasama pidi ilusti maha, nagu ta oli, — siis võid julge olla, et sakstest alati võitu saad“⁴⁶⁾. Kahjuks on need teated esialgu üksiseisvad, nii et puudub võimalus otsustada, kas ja mis määral seesugused taiad on traditsioonilised.

Ja on veelgi mõni siiakuuluv teade. — „Kes aladi kiisla pääl olõvad saistunud nahad ära söse, savad kohtuh õigusõ“⁴⁷⁾. Kuid kes õhtul „paksu pudru püiab süia, see langeta kohtus türmi“⁴⁸⁾. — Siin on vast ennem küll tegemist naljaütlustega kui uskumustega.

⁴¹⁾ H II 40, 181 (1157) < Koeru.

⁴²⁾ H I 5, 216 (148) < Kaarma ja Pöide.

⁴³⁾ H I 3, 275 (63) < Tarvastu.

⁴⁴⁾ E 26050 (60) < Vigala.

⁴⁵⁾ H II 25, 913 (42) < Paistu.

^{45a)} H III 26, 197 (49) < Otepää, Palupere.

⁴⁶⁾ H II 27, 396 (118) < Palamuse, Luua.

⁴⁷⁾ H II 33, 301 (22) < Oudova; E 1088 (81) < Põlva.

⁴⁸⁾ E 1089 (82) < Põlva.

Kodune ettevalmistus.

Kui oli ees kõik kohtusse või saksa juurde, siis juba kodus rõivastudes, silmi pestes jne. tulid tarvitusele mitmed maagilise tähendusega võtted, mis pidid aitama kaasa selle käigu õnnestumiseks, s. o. kaitsma saksa viha eest ja võimaldama kohtus võitu.

On olnud reeglilik, et kui esimesena kängida parem jalg⁴⁹⁾ või pahema jala sukk panna pahempidi jalga, siis ei hakka peale „saksa ega kohtu viha“⁵⁰⁾. Vanasti on ka „mõisa tööl“ käes pandud üks sukk pahempidi, teine parempidi, „et kuba viha ei pean peale hakkama ega kahju tegema“⁵¹⁾. — Et kohtus „õigust“ saavutada, selleks on ka särk pandud kas tagurpidi⁵²⁾ või pahempidi⁵³⁾ selga. — „Pastla kaplu“ on jälle enne paelutamist tõmmatud kolm korda läbi peo ja usutud siis, et neid pastlaid kandes ei hakka „saksa veha külge“⁵⁴⁾.

Kohtusse minnes on otsitud kaitset ka niisuguseilt esemeilt, mis on olnud kokkupuutes kiriklikkude talitustega: „laalatamise särk“ selga või „laalatamise vöö“ vööle panna⁵⁵⁾, või kui neid pole, siis laulatussõrmus pahema käe nimetus-sõrme⁵⁶⁾; ja eriti suure mõjuga olevat sõrmus, millega on kolm korda laulatusel käidud⁵⁷⁾. Või kui ka ristimissärk kohtusse minnes põue panna, siis samuti „ei hakka kohus pääle“⁵⁸⁾.

Kui keegi kohtusse minnes „õigust taht saia“ või ka muidu „härä ehk saksu manu lätt“, siis peab ennem „suud mõskme“ ja sissepoole hame rüppe ära pühkima⁵⁹⁾; teisel peab aga kuivatamiseks kasustama tingimata naisterahva hame⁶⁰⁾. Ühe Karksist põlvneva teate järele peab niisugusel

⁴⁹⁾ E 50 943/4 (61) < VI.

⁵⁰⁾ H II 40,888 (72) < Kose. Vrd. H IV 1,728 (14) < Jüri; H II 65,378 (51) < Kose; ERA II 12,479/80 (86) < Simuna; H III 11,686 (13) < Põlva.

⁵¹⁾ H II 16,760 (60) < Risti.

⁵²⁾ EÜS XI 1034 (64) < ?

⁵³⁾ E 4281 (2) < Kuusalu.

⁵⁴⁾ H III 25,166 (12) < Tarvastu; H III 13,811/2 (5) < Karksi.

⁵⁵⁾ H II 40,374 (1654) < Koeru. — Laulatussärgilt on loodetud kaitset isegi sõjas lahingusse minnes, vt. H III 14,615 (13) S-Jaani.

⁵⁶⁾ Ibid.

⁵⁷⁾ E 16558 (16) < Kuusalu.

⁵⁸⁾ H II 56,112 (44) < Torma.

⁵⁹⁾ H II 23,380/1 (9) < Karksi.

⁶⁰⁾ EKS 4⁰⁴, 301 (56) < ?

puhul panema suupesu vette „kübenek soola“, ei tohi suud kui-
vaks pühkida ja vesi tuleb visata lõuna poole maja seina peale ja
ütelda: „Ninda mia paista kui päe paist ja taeva esa täheks
paistav!“⁶¹).

Saksa ette minnes saab saksa viha enda pealt ära võtta selgi
teel, et leivapalasse kaabitakse hõbevalget, keerutatakse seda
pala siis kolm korda ümber pea ja süüakse ära⁶²).

Ka tuliseid süsi võib kasustada selleks, et saavutada
kohtus õigust: „Kui sa teisega riiu asja pärast kohtusse lähed
ja arvad, et ehk teine vaest võidab, selle vasta on hea abi: enne
kui sa kohtusse lähed, võta koldest õõguvaid süsa (~ kolm sütt),
topi kolm korda läbi põue; — kui seda oled teinud, siis on kindel,
et sa protsessi võidad“⁶³).

Sütemaagiat, mida võiksime õigustatult nimetada tule-
puhastuseks, esineb veel teisel kujul ja enamasti ühenduses
sõnamaagiaga. Lihtsam võte: enne kohtusse minekut kodus kolm
tulist sütt põrandale panna, pähema jala kannaga kolm
korda risti peale astuda ja siis jalg seni peal hoida, kuni söed on
kustunud⁶⁴). Harilikult on seejuures pidanud peosse võtma
soola (või leiba), sellele kolm korda lugema sõnad: „Mina valus
kui tuli ja hõbe, sina must kui süsi!“ Ja niisugune „nõiutud sool“
tulnud viia sinna teele, „kost kohtusaks üle käiva“, või sinna
läve ette, kust kohtusaks kohtutuppa sisse läheb⁶⁵).

Kord on noteeritud arvamust, et kui kohtusse minnes teha
jalad „tuhaga“, siis ei hakkavat kohus peale⁶⁶).

Muistsed kohtukäijad on abi ja kaitset lootnud veel risti-
märkidest. „Kui siis omast toast väilla hakkad minema, siis
lõe viel jalaga kolm risti oma selja taha“⁶⁷). Teisal peab
kodus toa ukse ees tegema pähema jala kannaga kolm
risti⁶⁸) ja siis tagurpidi toast välja minema⁶⁹). Kuid riste

⁶¹) E 4000/1 (1) < Karksi.

⁶²) E 8704 (47) < Tarvastu; H III 14, 221/2 (43) < Tarvastu.

⁶³) H II 19, 329 (5) < Tõstamaa; H II 41, 736 (30) < Tõstamaa; E
5414 (7) < Tõstamaa; H II 74, 164 (51) < Simuna.

⁶⁴) H II 37, 648 (24) < Jõhvi.

⁶⁵) H IV 8, 637 (95) < Rõngu; EKnSc 200 (115) < Rannu; ERA II
23, 149 (7) < Elva < Tarvastu.

⁶⁶) ERA II 13, 601 (7) < Torma, Mustvee < Põltsamaa.

⁶⁷) H II 37, 648 (24) < Jõhvi.

⁶⁸) E 286 (77) < Jõhvi; H II 46, 816/7 (9) < Ambla.

⁶⁹) E 286 (77) < Jõhvi.

tehakse ka kolme tahuliste nõeltega: „Üks kohtualune, kes kohtusse läheb, peab võtma kolm kolmetahulist nõela ja kolm risti pahema käe peupesasse tegema ja need kolm nõela tua seinasse lööma ja seal juures ütleva: „Kes teid paneb, see teid ka võtab!“ Siis ei hakka kohus tema peale“⁷⁰). Silmanäole, kas „kohtus käimiseks ehk üleüldse meelituseks“, on tehtud ristimärke süljega. Pahema käe nimetissõrm kasta süljega märjaks ja teha siis rist mõlemale põsele ja otsaesisele ning ütelda seejuures „Isa, Poja ja Püha Vaimu nimel!“⁷¹). Teisal on seesuguseid riste tehtud enne kohtutarre minekut kolme sõrmega ja nimelt selles mõttes, et „sis ei saa ülekohus õigust kõveras ajada“⁷²). On ka „vastalise jälgi pääle“ tõmmatud kolm risti ilma tema teadmata, uskudes, et „nii tullev võit“⁷³).

Enne kohtusse minekut on vahel võetud ette arbumist, et saada eelteateid, kas on oodata võitu või kaotust. — „Kui keegi teele läheb, kas kohtu asja pärast ehk mõne muu tähtsa toime-dusele, siis tuuakse terve leib ja lõigatakse kolm kildu leiva küllest laua kohal. Kui kõik kolm lipsukest selili on [= selili langevad?], läheb kõik heasti“⁷⁴). Samaks otstarbeks on teisal tarvitatud siledat keppi. Kepp visatud teisele kätte ja pandud siis kordamööda käsi peale; kelle käsi jäi viimaseks, see pidi olema loodetav võitja⁷⁵). Niisuguse toimingu tavalisemaks nimeks on „loosimine“ ehk „liisuheitmine“ ja see esineb laialt lastemängudes.

Siia kuuluks veel üks mõnerealine muistend.

ARBUMISE PÕHJAL KOHTUS.

Me valdas oli kaks talu vastamisi. Teine hakkas ütleva, et teise käes on tema põldu. Ta hakkas laua kolksu tegema, et kas põld on tema. Laud üteld, et on tema põldu teise käes. Tuli kohtusse sellega. Me panime naeruks asja; ma olin siis kohtuametis.

Sest on juba üks kakskümmend aastad tagasi.

ERA II 27, 223/4 (16) < Nissi, Laitse v., Kibuna k. — R. Põldmäe < Jaagup Einberg, 79 a. v. (1930).

⁷⁰) E 288 (89) < Jõhvi.

⁷¹) H II 26, 195 (12) < Viljandi.

⁷²) H III 22, 101 (36) < Otepää. — Ühe teate järele on „härri viha“ peljates, kui mõisa mindi, kodus süljatud kolm korda kübarasse, E 40 460 (29) < Urvaste.

⁷³) H II 51, 361 (5) < Otepää.

⁷⁴) H II 16, 415 (7) < Juuru.

⁷⁵) H II 33, 388 (3) < Peterburi kub., Novoselje.

Maagilisi kaitsevahendeid.

Minnes kohtusse või ka muidu asjatoimetuse pärast saksa ette on isaisad võtnud kaasa veel mitmeid maagilise tähendusega kaitsevahendeid, mis on pidanud paralüseerima sakste viha või äratama nende armastust ning aitama saavutada võitu ja õigust kohtuasjades.

Populaarsemaks niisuguseks kaitsevahendiks on olnud eriline varastatud villadest rõivas („kohtu riie“, „lepituse riie“, „kohtukäimise kindad“). Mida enam on omistatud sellele mõju ja tähtsust, seda raskemad on nõuded valmistamisel, eriti just villade hankimisel. Võõrastest lambalautadest pidi käima selleks villu niitmas pühade ja tähtpäevade öödel ja see pidi sündima täiesti salaja. Niitmiseks on eelistatud järgmiste pühade ja tähtpäevade öid (teadete rohkuse järjekorras): suure neljapäeva⁷⁶), tõnise päeva⁷⁷), uusaasta⁷⁸), jõulu (laup.)⁷⁹), suure reede⁸⁰), vana-aasta⁸¹), lihaheite⁸²), paastumaarjapäeva⁸³), küünlapäeva⁸⁴), lihavõtte⁸⁵), jaani (laup.)⁸⁶ ja kadrinapäeva⁸⁷).

On säilinud traditsiooni ka selle kohta, kui laialdane seesugune öösine niitmine peab olema. „Ken sedä häste tetä tahten, see korjanu seda kolme valla piiri seest“⁸⁸). Teiste

⁷⁶) E 76 852 < Pärnu l.; H II 22, 247/8 (9) < Halliste; E 76 127 < Häädemeeste; H I 2, 347/8 (5) < Helme; E 61 781 < Helme; H IV 8, 713/4 (8) < Palamuse; E 46 885 (9) < Palamuse; E 73 605 < Sangaste; H II 32, 355 (30) < Rõuge.

⁷⁷) H II 65, 374 (14) < Kose; H II 16, 767 (3) < Risti; H IV 3, 521 (14) < S-Jaani; H II 26, 757/8 < S-Jaani; E 8° 3, 26 (244) < Elva; „mõni päe enne tõnnise päeva“, E 17 333 (8) < Halliste.

⁷⁸) H, Kase 105 < Halliste ja Karksi; H III 10, 698 (2) < Valga; H III 6, 677 (20) < Paistu; H III 11, 693 (43) < Põlva.

⁷⁹) H, Kase 105 < Halliste ja Karksi; H II 22, 455 (42) < Halliste; E 72 671 < Helme; E 71 810 < Räpina?

⁸⁰) E 14 990 (13) < Halliste; E 76 763 < Halliste; E 73 048 Tartu; E 76 661 < Kodavere.

⁸¹) H II 22, 455 (42) < Halliste; H II 26, 757/8 < S-Jaani.

⁸²) E 17 333 (8) < Halliste; E 1238 (1) < Tarvastu.

⁸³) H II 16, 767 (3) < Risti; H I 2, 347/8 (5) < Helme.

⁸⁴) H I 2, 347/8 (5) < Helme.

⁸⁵) H, Kase 105 < Halliste ja Karksi.

⁸⁶) H I 2, 347/8 (5) < Helme.

⁸⁷) H II 26, 757/8 < S-Jaani.

⁸⁸) H II 22, 247/8 (9) < Halliste; E 46 885 (9) < Palamuse; E 76 127 < Häädemeeste; E 73 605 < Sangaste; vrd. H III 11, 610 (10) < Põlva.

teadete järele tuleb villu niita seitsmest lambakarjast ⁸⁹⁾, üheksa talu laudast ⁹⁰⁾ või üheksa küla lamba pea küljest ⁹¹⁾. Leidub koguni õpetus, et varguse teel kogutud villade abil võib saada nõiaks ja muuta end isegi nägematuks. Kuid siis tuleb käia võõraid lambaid pügamas kolm aastat järgimööda, iga näärilau-päeva, tõnispäeva ja kadripäeva ööl; igal ööl peab käima läbi üheksa lauta ja igas laudas pügama villu kolme lamba pea küljest ⁹²⁾. — Harva esineb nõue, et varastatud villad peavad olema mustad ⁹³⁾.

Ühe teate järele maagilise kaitserõiva saavutamiseks tuleb pügada võõrastes lautades mitte ainult lambaid, vaid ka lehmi, hobuseid ja isegi sigu ⁹⁴⁾.

Ei olnud mitte ükskõik, kust lambaid pügada. Eelistatumaiks kehaosadeks on rind, kõrva-ääred ja saba, siis veel kael ja kintsud. On võrdlemisi sagedaseks nõudeks, et villu tuleb pügada kolmest kohast. Näiteks: rinnalt, kahelt poolt kõrva-äärest ja sabalt ⁹⁵⁾; rinnalt, kõrvade tagant, kintsudelt ⁹⁶⁾; kaelalt ja kahelt tagumiselt kintsult ⁹⁷⁾; kolm väikest tukka igalt lambalt ⁹⁸⁾, jne. Mõnel pool on jälle pügatud „peade ümbert“ ⁹⁹⁾, „piad paillaks“ ¹⁰⁰⁾, kaela ümbert ja põskedelt ¹⁰¹⁾ jne. Kuid ei leidu ainustki märget selle kohta, miks just teatud kehaosi eelistada.

Niiviisi kogutud villad on 1) kas kootud riide sisse just sinna kohta, kust lõigati „kuue (särgi, vammuse) rinnaesine“ ¹⁰²⁾, või on rinnaesine sest villast lõngaga läbi nõelu-

⁸⁹⁾ E 23 671/2 (6) < H II 66, 683 (302) < Tarvastu.

⁹⁰⁾ E 19 126 < Halliste; E 1238 (1) < Tarvastu.

⁹¹⁾ H III 6, 677 (20) < Paistu.

⁹²⁾ H II 26, 757/8 < S-Jaani.

⁹³⁾ E 23 671/2 (6) < Tarvastu ja Helme; vrd. ERA II 15, 197 (224) < Saarde.

⁹⁴⁾ E 76 661 < Kodavere.

⁹⁵⁾ E 76 852 < Pärnu l.; E 96 127 < Häädemeeste; E 76 935 < Tori; E 46 885 (9) < Palamuse; E 73 605 < Sangaste.

⁹⁶⁾ E 17 333 (8) < Halliste.

⁹⁷⁾ H I 3, 316 (48) < Tarvastu.

⁹⁸⁾ H II 16, 767 (3) < Risti.

⁹⁹⁾ E 76 763 < Halliste.

¹⁰⁰⁾ H II 65, 374 (14) < Kose.

¹⁰¹⁾ E 61 781 < Helme.

¹⁰²⁾ E 76 127 < Häädemeeste; E 48 885 (9) < Palamuse; H, Kase 105 < Halliste ja Karksi; E 76 852 < Pärnu l.

tud¹⁰³); 2) tehtud kinnasteks¹⁰⁴) (muude villadega segatult), harvem sukkadeks ja vöödeks¹⁰⁵); 3) kohtusse minnes võetud kaasa¹⁰⁶) ja pandud südamekohta¹⁰⁷).

Ja kui selline rõivas oli seljas, siis on sellele pandud õige suuri lootusi. Näiteks: võtab kohtu ja saksa viha ära¹⁰⁸), toob kohtus käies alati võidu¹⁰⁹); neil inimestel läheb hästi ja nad meeldivad kõigile¹¹⁰), teeb sakste meelest nii armsaks, et su soove täidetakse rohkem kui julged paluda¹¹¹), võtab vitsa valu ära¹¹²) jne.

Nagu mõnest üleskirjutisest saab järeldada, on lammastelt villade varastamine olnud kunagi tööpoolest levinud nähe. On kaunis tõenäone, et siis olid muidugi võimalikud ka varastatud villadest vammused, kindad jne.

Olgu siin toodud selle kohta illustratsiooniks paar jutunäidet.

MÄLESTISI ÖÖSISTEST LAMBANIITJATEST.

Tännu Jummalale, need vanad inimesed surrevad jubba igal puul ärra, kes teise lautas ööse käisivad lambaid niitmas. Se on tõssi, on ka vahhest kätte sadud. Minu naene arvab aega juba 14 aasta peale, kui enam ei käi lamba niitja. Se sündis talvel, ikka mõni päe enne tõnnise päeva...

Ükskord läinud üks mees vahti, kui lamba niitja tulleb. Õnnetuseks jäänud vaht varpis maggama. Lambad olnud juba nitedud kui vaht varpist leitud. Tal leigatud juuksed keik peast ärra ja need polle sugugi enam kasvanud.

Ma ollen isse oma silmaga seda kül näinud, et lamba ni on nidetud saanud lautas.

E 17 333/4 (8) < Halliste, Abja — Märt Mõrd (1895).

„KOHTU OHVER“.

Kui kiigi suurt süüdi on teinud ja arvab kohtu saksa enese peale viha-seks saada, siis peab ta enesele niisugune lepituse riie selga panema, mis kohtu ja ka vitsa viha ära kaotab. See särk (vammus) peab olema mus-

¹⁰³) E 76 763 < Halliste.

¹⁰⁴) H I 2, 347/8 (5) < Helme; H III 6, 677 (20) < Paistu; H II 30, 414 (14) < Rannu; E 1238 (1) < Tarvastu; H IV 3, 521 (14) < S-Jaani.

¹⁰⁵) H I 2, 347/8 (5) < Helme.

¹⁰⁶) E 72 671 < Helme; E 71 692 < Räpina.

¹⁰⁷) E 50 167 (1) < Tartu.

¹⁰⁸) H II 66, 683 (302) < Tarvastu; E 14 990 (13) < Halliste.

¹⁰⁹) H II 22, 455 (42) < Halliste; E 19 126 < Halliste; H IV 3, 521 (14) < S-Jaani; H II 30, 414 (14) < Rannu.

¹¹⁰) E 61 781 < Helme.

¹¹¹) H I 2, 347/8 (5) < Helme.

¹¹²) H III 11, 693 (43) < Põlva.

tast villadest tehtud ja need villad peavad seitsmest lamba karjast korjatud olema. Paneb nüüd süüdlane selle vammuse selga, siis ei mõista kohtumõistja temale mitte liig suurt trahvi ja kui vitsa antakse, ei tunne tema sellest midagi valu. —

Kord olivad kaks meest kihelkonna kohtus, esimesel oli kohtu riie ja teisel ei olnud seda mitte. Kohtus oli kaebtus suur nende varguse üle. Kui kohtuherra nende süüdu ette luges, vaatas esimene, „kohtu riide“ kandja, kohtumaja lakke. Kohe küsis kohtuherra: „Mis sa lakke vahit?“ — „Ma vaate veel omma jummale poole, et see tules nu esi meie pääle halastes ja meid avites seda koormat ära kanda!“ vastas mees. Selle peale annud kohtu herra otsuse, et mõlemad mehed peava 40 voori vitsu saama ja lisati veel juure: „see on kergitatud otsus!“

Esimesele, kohtu riide kandjale, anti tema jagu kätte, ta ei tundnudki sellest. Mitte üht kriipsugi ei jäänud taguotsa peale pesmise märgiks. Aga teisele, kellel „riiet“ ei olnud, loeti ka 40 hoop. See kisendas, et aru pole olnud. Ja olnud kõik taguotsa puruks pekstud ja verine.

E 23 671/2 (6) < Tarvastu ja Helme — J. Kala (1896).

Kohtusse või saksa ette minnes on kaitsevahendina võetud kaasa ka üksikuid loomi või nende kehaosi. Kõige sagedamini on loodetud abi ussilt, siis nahkhiirelt ja kärnkonnalt.

Ussi tarvitamine maagilise kaitsevahendina näib olnuvat tuttav ülemaaliselt. Kuid olemasolevad teated ei võimalda lähemalt määrata, millist ussi just on kasustatud. Sagedamini kõneldatakse lihtsalt ussist („uss“, „ussi pea“, „siu pää“), harvem nõelussist¹¹³) ja mustast ussist¹¹⁴), ainult üks kord esinevad „valge uss“¹¹⁵) ja „madu-uss“¹¹⁶). Kohati on peetud soovitatavaks, et seesugune uss oleks tapetud enne jüripäeva¹¹⁷).

Ussi kui terviku kasustamisest on ainult üksikuid teateid:

„Kui kohtus tahad omale õigust saada, siis üks uss, mis enne Jüripäeva tapetud on, taskusse. Kohtu ees pööraku ta ussi taskus ümber, ja protsess läheb pool-vägise tema kasuks: heaste“¹¹⁸).

„Kes siugu (ussi) omale vöörihma sisse õmbleb, see saap egan kohtun õiguse“¹¹⁹).

¹¹³) H II 57, 265 (63) < Kose; ERA II 7, 114 (14) < Märjamaa.

¹¹⁴) E 4480 < Vaivara; H II 7, 640 (31) < Jõhvi; ERA II 58, 108 (39) < Jüri; H II 40, 883 (40) < Kose; E 31 368 (27) < Põltsamaa.

¹¹⁵) ERA II 9, 291 (6) < Käina.

¹¹⁶) H II 43, 708 (5) < Palamuse.

¹¹⁷) E 3735 (16) < Tõstamaa; H I 3, 159 (30) < Audru; H I 9, 58 (73) < Viljandi; H II 56, 112 (43) < Torma.

¹¹⁸) H II 9, 58 (73) < Viljandi.

¹¹⁹) H II 51, 348 (22) < Sangaste.

Kolmanda teate järele loodetakse niisugusel juhul ussilt kaitset kogu majale:

„Kui maha löödud must uss toa ukse kohta katukse reastasse pistetakse, siis ei hakka ilmas saksa viha ega nõia hammas selle maja peale“¹²⁰).

Harilikult on kaitse mõttes kaasas kantud ainult ussi kuivatatud pead (19 teadet) või pealuud¹²¹), arvatavasti mõju suurendamiseks on mõnikord kantud endaga ühes kolme ussi pead¹²²), üheksat ussi pead¹²³) või „9 ehk 12 ussi pealuud“¹²⁴); haruldased on ussituha kasustamine või koguni -liha söömine:

„Kui keegi . . . ülemate all heasti tahtis läbi saada, siis võttis musta ussi kinni, põletas seda tuhaks ja raputas seda tuhka ülema ees olles maha, siis ilmaski pole ülemad tema peale vihastanud, ka siis, kui tal hoopis suur süi olnud“¹²⁵).

„Üks kilter pannud iga kevade musta ussi tuhka lähkri, see pidanud teda keik selle aasta kubja, valitseja ja herra viha eest kaitsma“¹²⁶).

„Kes ussi liha on söönud, selle ees käib igal ühel hirmuvärin üle keha, kui teda nägema juhtub. See hirmu-kähvatus on aga üheks silmapilguks. (Porkuni kardetud kubjas olla — tema enese ütlemise järele — madu piibus põletanud.)“¹²⁷).

Lisaks sellele, mis ilmnunud juba tsiteeritud teateist, olgu öeldud, et ussi pead (resp. päid) on kantud enamasti taskus (10 t.), mõnikord põues¹²⁸), kaenla all¹²⁹), pahema kaenla all¹³⁰), selja taga riiete sees¹³¹), pükste või seeliku värvlisse õmmeldult¹³²) ja mütsis¹³³).

¹²⁰) H II 40, 883 (40) < Kose.

¹²¹) H II 46, 417 (2) < Haljala; H II 46, 246 (42) < Haljala; H II 46, 735 (46) < Ambla; H II 15, 9 (1) < Kuusalu.

¹²²) H II 40, 456 (38) < Kuusalu; ERA II 7, 114 (14) < Märjamaa.

¹²³) E 31 368 (27) < Põltsamaa.

¹²⁴) H II 46, 246 (42) < Haljala.

¹²⁵) E 4480 < Vaivara.

¹²⁶) H II 7, 640 (31) < Jõhvi.

¹²⁷) H I 5, 108 (5) < Haljala.

¹²⁸) H II 46, 735 (46) < Ambla; H II 6, 260 (2) < Hiiumäe; H, Mapp 886 (7) < Riia < Sa.

¹²⁹) H II 46, 417 (2) < Haljala; ERA II 56, 410 (71) < Rannu.

¹³⁰) H II 56, 112 (43) < Torma.

¹³¹) ERA II 7, 114 (14) < Märjamaa.

¹³²) ERA II 58, 108 (39) < Jüri.

¹³³) EÜS X 532 (47) < ?

Huvitav on nentida, et Põhja-Eestis on ussi pea üheskandmisest loodetud pea eranditult kaitset s a k s a v i h a vastu (9 t.)¹³⁴), kuid Lõuna-Eestis on seda kasustatud peamiselt kohtus (8 t.), lootes nii kindlustada omale võitu: „[see] käända... viha ja kõik trahvid ära“¹³⁵), „siis ei saa keegi [sinust] kohtus võitu“¹³⁶), „sis või ta kõik kohtu läbi kävvü, olgu sandi vai sagsaga, vai ka peris tõösõ kohtuga — tuol piät õks alati õigus olema, ja ta piat kui vägi pääl saisma“¹³⁷). — Ussi pea tarvitamist Põhja-Eestis illustreeritagu siin lõpuks veel ühe huvitava notiitsiga:

„Tiupoisid, vaimupiigad ja kes vanal [ajal] mõisas tiul käinud, pidanud ikka ussi pea luu põues. Siis ei pidada kubja kuri silm ega härra viha peale hakkama. Kellel seda ei olnud, arvati palju tihimini pekka saama“¹³⁸).

Nagu ussilt, nii on muistsed kohtukäijad otsinud kaitset ka n a h k h i i r e l t, kasustades selleks kas nahkhiirt tervikuna või tema verd. Nahkhiire kui terviku taskus või põues (~ „puvun“), harvem kindas¹³⁹) kandmise kohta — kohtusse minnes — on andmeid rohkem Lõuna-Eestist¹⁴⁰), seevastu n a h k h i i r e vere tarvitamise kohta põlvnevad teated peamiselt Põhja-Eestist. Nahkhiire verega on määratud kaenlaaluseid¹⁴¹), südame kohta¹⁴²) ja silmanägu¹⁴³), kuna lokaalsema iseloomuga näib olevat redaktsioon: „Kes nahkhiire verd joob, selle peale ei hakka saksa

¹³⁴) Erinevat selgub ainult paarist Läänemaa kirjanekust: „siis ükski kohus ega kurjus ei hakkavat sellele inimesele pääle“ — ERA II 7, 114 (14) < Märjamaa; „sellele ei hakka ei mõisnik ega kohus pääle ja saab kõik, mida soovib“ — ERA II 9, 291 (6) < Käina.

¹³⁵) H, Mapp 886 (7) < Riia < Sa.

¹³⁶) E 3735 (16) < Tõstamaa; ka H II 56, 112 (43) < Torma; ERA II 56, 410 (71) < Rannu.

¹³⁷) H II 63, 629 (8) < Vastseliina; vrd. ERA II 63, 463 (79) < Urvaste.

¹³⁸) H II 46, 735 (46) < Ambla.

¹³⁹) H III 20, 335/6 (16) < Tarvastu.

¹⁴⁰) H III 12, 39 (18) < Jõhvi; H IV 5, 106 (6) < Hanila; E 19 805 (17) < Hanila; H III 20, 335/6 (10) < Tarvastu; H II 30, 885 (149) < Rõngu; H II 33, 301 (23) < Oudova.

¹⁴¹) H II 46, 644 (198) < Kadrina; E 5842 (12) < Ambla; H II 57, 452 (92) < Ambla.

¹⁴²) H III 12, 39 (19) < Jõhvi.

¹⁴³) H II 65, 378 (49) < Kose.

viha¹⁴⁴). Veel haruldasem on nahkhiire sissesöömine: „Kui nahkhiire kätte soad, pane ta supi sisse, siis saksa viha ei akka so peale“¹⁴⁵).

Mis puutub nahkhiire surmamise, siis tuleb ta ühe teate järele „nii ära pitsita, et ta ei röögi ja verd ka ei tule“¹⁴⁷), ja põues tuleb kanda kuivatatult¹⁴⁸).

Nahkhiire kaasas kandmine või enda määrimine tema verega peab olemasolevate teadete enamiku järele andma õnne ja edu kohtuasjades: „siis pidada kohtus alati hea õnn olema“¹⁴⁹), „siis ei hakata kellegi vägivõim peale, ka kohtus olla ikka võit“¹⁵⁰); „... saada protsessi igakord võitma“¹⁵¹), „sis saavat ta [kohtukäija] jälle võidu“¹⁵²), „saada jälle õigusõ“¹⁵³), „sis andas sinule õigus, kui sinul õigust ei olegi“¹⁵⁴). Kuid esineb ka üldisemaid tähendusi: „Nahkhiire verd on alati hea ligi kanda; kui ta sinul ligis on, on sinul alati hea õnn ja kõik soovid sündivad sinu tahtmise järele“¹⁵⁵). Üks teade on kaunis fantastiline: „Nahkhiirel ja tema verel peab suur nõiduse-vägi olema. Kui tema verega üks vöö saab ära määritud ja siis kolm nädalat salaja kirikus peetud, siis olla tal ime-vägi külles. Nimelt: kui keegi vöö oma vööle paneb, siis on ta kui vaim, ja vägi ja võimus seisab ta kääs“¹⁵⁶).

Et veel muiltki loomariigi esindajailt oleks otsitud kaitset kohtusse või saksa ette minnes, selle kohta leidub vaid üksikuid teateid. Olgu need siin toodud lühendamatult.

„Selleks samaks otstarbeks [et ülematega hästi läbi saada] peetud 9 k ä r n a k o n n a enese ligi. — Alles 1892. aastal nägin

¹⁴⁴) E 32 228 (34) < Kose; E 58 787 (62) < Kose; H II 57, 256 (34) < Kose.

¹⁴⁵) ERA II 19, 606 (7) < Juuru.

¹⁴⁶) H III 20, 33516 (16) < Tarvastu.

¹⁴⁷) E 5842 (12) < Ambla.

¹⁴⁸) H IV 5, 106 (6) < Hanila.

¹⁴⁹) E 5842 (12) < Ambla.

¹⁵⁰) H IV 5, 106 (6) < Hanila; E 19 805 (17) < Hanila.

¹⁵¹) H II 57, 452 (92) < Ambla.

¹⁵²) H II 30, 885 (149) < Rõngu.

¹⁵³) H II 33, 301 (23) < Oudova.

¹⁵⁴) H III 20, 335/6 (16) < Tarvastu.

¹⁵⁵) E 16 805 (12a) < Pä-Jaagupi.

¹⁵⁶) H II 14, 464 (14) < Ambla.

ma ühe taskus 9 niisugust surnud looma, ja nii seda ebausü pruuki jalal hoitama“¹⁵⁷).

„Kes tahab saksa viha ära kända enda pealt, see ostku üheksa paari s a j a j a l g s e i d (veikesed punased, hulga jalga-dega ussikesed) ja maksu üheksa kopikad tükist“¹⁵⁸).

„Ka oli hea [saksa jutule minnes] s a t i k a i d oma külles pidada, siis ei pidanud saksa viha peale hakkama“¹⁵⁹).

[Et] „kohto ees õigust kätte saada ... kanna üht luggematta hulka m e s s i l a s s i, mis sinna, kui sa üht messi puud leidnud, võtsid, omma jures ...“¹⁶⁰).

Leidub veel üks täiesti fantastiline vahend, mis ainult rahva-usundi järele on seotud teatud linnuga — k a a r n a k i v i.

Usutakse, et kevadel kaaren (korp, ronk) toob oma pesasse kas poegade ristimiseks või muul põhjusel võõralt maalt (~ Jor-dani jõest) teatud kivi; kes selle kätte saab ja seda taskus kannab, see on kaitstud saksa viha eest¹⁶¹), saab kohtus käies alati võidu¹⁶²), on kuulus rammu- ja võidumees¹⁶³).

„KOARNA MUNAD“.

Kui sa kebade piale maarjapääva juhtud koarna pesa leidma, siis too koarna munad (ehk üks muna) pesast ära ja keeda need munad ära, nagu kana munadki ära keedetakse. Ja vii siis need keedetud koarna munad (ehk see üks muna) koarna pesasse tagasi. Siis minema koarn kaugele võerale maale ja tooma sialt ühe imeliku musta kibi oma pesasse nende keedetud munade hulka. Ja see kibi tegema need keedetud munad (ehk ühe muna) jälle tooreks tagasi ja koarn auduma ikke oma pojad valla. Siis võta see kibi koarna pesast ära, ja see kibi annab sulle sõ j a s ja igas kohas võitu. Kui sa kohtusse lähäd, siis jääb alati võit sulle.

(Lisa. Nanda räägitakse küll, aga kas keegi seda tempu on enne teind ja kas koarn kibi on toond, ei tia keegi. Mis muna keedetud, on keedetud.

Räägitakse, et üks Ohuvere küla peremees ennemuiste olevad seda

¹⁵⁷) E 4480 < Vaivara. — Olgu siin märgitud, et veel 12. III 1930 on Viljandimaal, Heimtalis, leitud Visaku teelt kott, mis sisaldanud kuivatatud ussipäid, kärnkonne, vabsikakärgi ja mitmesuguseid putukaid. Kott on peetud kuuluvaks kellelegi maa-arstile. „Sakala“ 1930, nr. 29.

¹⁵⁸) H I 7, 396 (4) < Viljandi; E 25 492 (34) < Viljandi.

¹⁵⁹) H II 15, 9 (1) < Kuusalu.

¹⁶⁰) H, R 6, 275/7 < Lihula.

¹⁶¹) H III 3, 517 (1) < Rapla; E 46 885 (9) < Palamuse; H, R 2, 43 (40) < ?

¹⁶²) H II 39, 809/10 (741) < Koeru; H II 57, 499 (6) < Jä-Jaani.

¹⁶³) H II 33, 191 (6) < Jamburi < Simuna.

tempu küll teind enne jüripääva, aga koarn pole kibi ega kedagi toond. Ja rikkund muidu koarna munad ära.)

H II 39, 809/10 (741) < Koeru, Vaali — H. A. Schults.

POISS SAAB KAARNAKIVIDE ABIL KOHTUS ÕIGUSE.

Minu õde oli seal Rägaveres teenimas. See eit oli ka nõid. See pere-meeks peksis seda Ambla õpetajat, sedasama, mis seal praegugi on; kui poiss oli, siis peksis. See eit andis poisile kuarna kivid, kaks kivi, mis tema kuarna pesast oli võtnud. Vaata, poiss sai kohtus nii õiguse, et äda kää, et õpetaja pidi teise maotäie veel saama.

Need kivid peavad aitama; kui need taskus on, saad alati õiguse.

Iga kuarna pesas olema kivid, aga kuarn teeb oma pesa nii lageda puu otsa, kust ei saa kätte.

ERA II 25, 98 (23) < Jä-Madise, Albu v., Albu vanadekodu — R. Viidebaum < Leena Paju, 62 a. v., Kose khk-s sünd., Albus elanud 23 aastat (1930).

Teise umbes samalaadilise maagilise kivina esineb pikse-kivi:

„Pikne laseb kuulisi maha, pikse kibi nagu püssikuul, võetakse ää maast. Kui sisse lööb, siis viskab maha selle. Mõned võtnud üles. Kui see piksekibi peab taskus olema, siis peab s a k s a viha ää võtma“¹⁶⁴).

Teisal kõneldakse piksenoolest, mida arvatakse võivat leida puu seest, kuhu pikne löönud; kui niisugune piksenool s õ t t a minnes panna tasku, „siis ükski mõega tera ega püssi kuul ei hakka sinu piale“¹⁶⁵).

Sagedamini kui õnneandva amuletina esinevad kaarnakivi ja piksekivi (~ piksenool ~ piksekuul) tervistusvahenditena rahvameditsiinis. Nendega vajutamine on arvatud tervendavat mitmesuguseid nahahaigusi^{165a}).

Õige laialdaselt on kohtusse või saksa ette minnes võetud kaasa maagilise kaitsevahendina harilikku keedusoola. — „Kui keegi kohtusse läheb, pidada ta kolm soolatera taskusse pistma, et kohtusakste viha peale ei hakkaks“¹⁶⁶).

¹⁶⁴) ERA II 27, 620/1 (27) < Kullamaa.

¹⁶⁵) H II 39, 41 (72) < Koeru.

^{165a}) Üks kaarnakivi (linnumuna-kujuline must kivi) leidub Tartus Eesti Rahva Muuseumis (nr. 7797 < Tarvastu); sellegi kohta on noteeritud kaaskirjas, et see olevat „kindlasti kaarna pesast leitud“ ja juba mitu põlve olnud tarvitusel arstimisvahendina. ERM-i kogudes leidub ka piksekive (1652 < Kadrina; 6944 < Äksi), piksenool (7072 < Ha-Madise) ja piksekuul (17303 < Tori) — kõik üksteisest erinevad kivid, mis on olnud tarvitusel rahvameditsiinis.

¹⁶⁶) H II 16, 415 (8) < Juuru.

Sagedamini on soola kaasas kantud „nartsuga“¹⁶⁷), kolmekordses nartsus¹⁶⁸), kotis¹⁶⁹), „topi sees“¹⁷⁰) ja hoitud kaenla-augus¹⁷¹), vahel mõlemas¹⁷²), vahel eriti just vasemas kaenla-augus¹⁷³) või „vassaku käe kinda peidlas“¹⁷⁴); mõnikord on soola pandud tasku, põue ja saabaste sisse¹⁷⁵), ka „jala alla suka põhja“¹⁷⁶) ja voodri vahele¹⁷⁷). Soola on tarvitatud ka koos leivapurega: „Leiba tuleb soolaga segada ja suus läbi pureda, siis kolm korda ümber pea keerutada ja põlle tasku panna. Siis läheb kõik hästi ja kurjad sõnad ei hakka külge“¹⁷⁸).

Harilikult on soola kaasaskandmine olnud kaitseks „saksa“¹⁷⁹), „mõisa herra“¹⁸⁰) ja „kohtusakste“¹⁸¹) viha vastu, või on tehtud seda ussus, et „siis ei pea kohus peale hakkama“¹⁸²) ja „et õigus tema [s. o. soolast kaitstud kohtualuse] poole lan-geks“¹⁸³). Mõnikord kästakse võidu kindlustamiseks soolanuustikut ühtelugu liigutada: „Kes kohtu käimisel teisest tahab võitu saada, pangu omale soola nuustik kaenla alla ja liigutagu seda ühtepuhku kohtu ees“¹⁸⁴). Ka kohtutoa põrandale on visatud soola, et „siis jäed sa ikka rahuliseks ja ei karda hirmu“¹⁸⁵), mõisas on jälle pillatud soola saksale jala peale, „siis on saksa meel heldeks läinud“¹⁸⁶).

Usk, et sool võib kaitseda nõiduse ja igasugu muudegi hal-

¹⁶⁷) H II 33, 222 (21) < Jamburi < Simuna; E 4281 (3) < Kuusalu; ERA II 31, 360 (50) < Keila.

¹⁶⁸) H II 15, 9 (2) < Kuusalu.

¹⁶⁹) H II 12, 461 (63) < V-Maarja.

¹⁷⁰) H II 74, 884 (11) < Pühalepa.

¹⁷¹) H II 53, 496 (427) < Simuna; H II 57, 690 (5) < Paide.

¹⁷²) H II 33, 222 (21) < Jamburi < Simuna.

¹⁷³) ERA II 31, 360 (50) < Keila.

¹⁷⁴) H II 57, 265 (62) < Kose.

¹⁷⁵) H III 12, 716 (1) < Pöide.

¹⁷⁶) E 6220 < Põlva.

¹⁷⁷) H II 15, 98 (9) < Kuusalu.

¹⁷⁸) E 82 459/60 (6) < Häädemeeste.

¹⁷⁹) H II 12, 461 (63) < V-Maarja; H II 15, 98 (19) < Kuusalu; E 4281 (3) < Kuusalu; H II 57, 265 (62) < Kose.

¹⁸⁰) H II 53, 511 (535) < Simuna.

¹⁸¹) H II 16, 415 (8) < Juuru.

¹⁸²) H II 57, 690 (5) < Paide.

¹⁸³) E 6220 (1) < Põlva; H II 33, 222 (21) < Jamburi < Simuna.

¹⁸⁴) H II 53, 496 (427) < Simuna.

¹⁸⁵) H II 43, 840 (16) < Äksi.

¹⁸⁶) E 4281 (3) < Kuusalu.

bade mõjude eest, on vanasti olnud päris üldine, nii et „midagi's tetta egas anda ilma soolate“¹⁸⁷). Kui külvama mindi, pandi soola kotisuhu¹⁸⁸) ja kui lõikama hakati, pandi soola „nartsu topsuga esimese rukki vihu sisse“, et keegi ei saaks jätku ära võtta¹⁸⁹), kevadel karju välja lastes anti loomadele soola-leiba¹⁹⁰) jne.

Maagilist kaitseväge on loodetud veel mõningailt metall-esemeilt.

Kui kohtukäija paneb rinda „suure nõgla“, siis kohtu ees kõik usuvad teda ja ta ise ka ei pelga¹⁹¹).

„Kolme kandil. nõel — pastla nõel — pandi pahemale poole rinda, siis ei hakanud herra viha ega peksu valu peale“¹⁹²).

„Pastle nõela riide rabatite vahel ehk särgi rindas pidada nii et välja ei paista, peab saksa viha ära pöörama ja ka luupaenajast ära tõrjuma, sest et tal kolm tera on. Veel parem on, kui kolm nõela saab rindas peetud“¹⁹³).

Kui mütsi pealaes kanda kinganõela, siis kuri silm ei hakka peale¹⁹⁴).

Ka hõbepreesi on vanasti kantud rinnas selle tähendusega, et „saksa hammas“ (~ „mõisniku viha“) ei hakkaks peale¹⁹⁵). Laulatussõrmuse kandmine kohtusse minnes oli märgitud juba eespool.

Saksa viha eest arvatakse kaitsevat veel elav hõbe, kui seda ühes kanda¹⁹⁶).

Ja leidub üks üleskirjutis, milles ka „kristali klasile“ omistatakse suurt maagilist väge:

Kui tahad, et keegi sind ei pea saama rikkuda, siis võtta kristali klasi ja pane seda oma jahi kotti, siis ei akka nõid peale, ja pealegi on sull igas kohas hea õnn, maial ka kui jahi peal; lähed sa k o h t u s s e, siis pane seda omale kuskile ligi, kas raha kotti ehk mõnes kohta majale, siis olla sull suur abi ja sa saad ikka hõigust¹⁹⁷).

On kõigiti tõenäone, et kohtukäikudel on ühe maagilise kaitse-

¹⁸⁷) H III 20, 348 (16) < Paistu.

¹⁸⁸) Ibid.

¹⁸⁹) H III 4, 613 (4) < Hanila.

¹⁹⁰) Ibid.

¹⁹¹) H III 11, 699 (72) < Põlva.

¹⁹²) H II 53, 524 (652) < Simuna.

¹⁹³) H II 40, 888 (73) < Kose.

¹⁹⁴) H III 17, 971 (52) < Ambla.

¹⁹⁵) H III 30, 965 (44) < Pilistvere; E 87 307 (18) < Tartu.

¹⁹⁶) ERA II 54, 135 (127) < Ta-Maarja.

¹⁹⁷) H I 1, 454 (9) < Risti.

vahendina võinud tulla arvesse veel käsikirjadena levinenud taevakirjad ja nõidusraamatud, mida tänapäevalgi leidub rahva seas arvukalt. Kuid et nende tarvitamise kohta pole seni andmeid kogutud, puuduvad selleks esialgu päris kindlad tõestised. Ometi on seesugustes käsikirjades sageli otseselt öeldud, et nad pakuvad muuseas kaitset ka kohtus ja isegi keisri ette minnes. Näiteid: „see inimene kes kohtu kota läheb ja seda une-nägu [käsikirjal on pealkirjaks „Püha Neitsi Maarja une nägu“] oma juures peab see saab keige ees austatud ja ei või tema pääle ilma süta kohud moista“¹⁹⁸); „see inimene, kes keisri ehk kohtu ette läheb ja seda raamatud oma seltsis peab, see saab keisri ees austatud ja kohus ei pea taale midagid tegema“¹⁹⁹). Viimatitsiteeritud käsikirjas leidub märkus, et see on ära kirjutatud „Andrei Rehepapi taskuraamatust, mida alati seltsis kanneti“²⁰⁰).

Samuti on taevakirjades sageli loendatud õnnatud päevad. Mõnikord on teatud päevadel keelatud ka kohtusse minek. Nii on ühes taevakirjas²⁰¹) nimetatud eriti õnnetuks järgmised kuus päeva: 13. märts, 1. aprill, 18. august, 29. august, 1. okt. ja 12. dets., ja öeldud: „Nende päevade sees ei tohi ka kohtusse minna, siis kaodada saad“²⁰²).

Käitumine kohturuumis.

Kohturuumi astudes on kohe küsimus selles, kas astuda üle läve parema või pahema jalaga. Ühtlast traditsiooni selles ei näi olevat. Kohati nõutakse küll, et peab sisse astuma pahema jalaga,²⁰³) teiste teadete järele aga hoopis vastupidiselt — parema jalaga²⁰⁴). Seejuures on veel mõningaid erilisi nõudeid: kohtukoja uks tuleb lahti teha pahema käega²⁰⁵); sisse astudes

¹⁹⁸) H III 31, 287/307 < Valjala — Öp. G. Pundt (1905). Vrd. E 71 892a/910 < Halliste.

¹⁹⁹) H III 31, 309/42 < Valjala — A. Valtin (1905). Vrd. E 71 911/21 < Pä.

²⁰⁰) H III 31, 309.

²⁰¹) E 71 892a/910 < Halliste.

²⁰²) Ibid., lk. 71 893/4.

²⁰³) H II 46, 656 (361) < Kadrina; H II 57, 690 (5) < Paide; H II 65, 378 (52) < Kose; E 4281 (2) < Kuusalu.

²⁰⁴) H II 37, 486 (15) < Kose; E 18 927 (16) < Jüri; ERA II 21, 335 (26) < Häädemeeste; E 50 943/4 (61) < Vt; H III 9, 423 (9) < Ta-Maarja; ERA II 63, 59 (106) < Põlva.

²⁰⁵) E 4281 (2) < Kuusalu.

peab kohe pahema jalaga risti tegema²⁰⁶) või lööma pahema jala kannaga kolm korda vastu ukse lävepakku²⁰⁷). Kombepärane sis-seastumine, millele mõnikord peab otsekohe järgnema „kohtu sõnade“ lugemine²⁰⁸), peab samuti aitama saavutada võitu.

Täiesti üldtuntud on nõue, et kohtukotta astudes peab kõigepealt vaatama lakke või isegi „3 korda silmi ülesse lakke lööma“²⁰⁹); harvemini antakse vaate suunamise kohta veelgi täpsemaid juhiseid: „Kui sind kohtu ette hõigatakse, siis vaata sisse minnes kõige esiti lakke, siis kohtu kulli peale ja viimaks kohtu meeste peale. Siis ei pidada keegi kohus su peale hakama“²¹⁰). „Peat õkva kaema lakke, sis kohtu lavva pääle ja sis kohtunike pääle, sis ei pelga kohtu een ja kohus ei ole kuri. (Jutustaja on seda kuulnud tädilt ja on kohtus käies seda ka meeles pidand.)“²¹¹). — „Piäd edimält kohtu tarõ lakõ kaema ja perast Kristuse kojo pääle, sis jäät õigõs ja jääs sino õigus pääle“²¹²).

Lakke vaatamine peab õige mitmete teadete järele andma kohtualusele esinemisjulgust: „olla väga julge rääkima“²¹³); „siss ei jäävat ta kohtu een sõnatega kinni“²¹⁴); „siis ei tulnud kohtus hirm peale“²¹⁵). Muid põhjendusi: „sõs võtad kohtu meste veba ende päält ärä“²¹⁶), „siis saab kohtu viha ära võetud“²¹⁷); „saad alati õiguse“²¹⁸), „saad oma vastalise üle võitu“²¹⁹). — Ja lõpuks selle kohta veel üks tõsieluline tähelepanek: „Minu isa, kes Karksis 9 aastat kohtumees oli, oli tähele pannud, et üks vana mees ikka kohtusse tulles kõik lae alla ära vaatanud. Pärast eri-kohas pärimise peale olla ta ütelnud, et siis õigus ikka temale pidada jääma“²²⁰).

²⁰⁶) H II 57, 690 (5) < Paide.

²⁰⁷) H II 26, 755/6 < S-Jaani.

²⁰⁸) H II 65, 378 (52) < Kose; H III 9, 423 (9) < Ta-Maarja.

²⁰⁹) H III 2, 478 (12) < Haljala; H I 7, 13 (28) < V-Maarja.

²¹⁰) H II 26, 755/6 < S-Jaani.

²¹¹) ERA II 63, 60 (107) < Põlva.

²¹²) H II 71, 466 (9) < Vastseliina.

²¹³) H I 7, 13 (28) < V-Maarja; ERM 63, 58 835/6 < Pilstivere.

²¹⁴) H II 30, 885 (148) < Rõngu.

²¹⁵) H II 15, 24 (73) < Kuusalu; E 8⁰³, 10 (93) < Räpina.

²¹⁶) H III 14, 221 (42) < Tarvastu.

²¹⁷) E 8703 (46) < Tarvastu.

²¹⁸) H III 27, 215 (4) < S-Jaani; E 22 670 (160) < Halliste; H III 9, 61 (14) < Tõstamaa.

²¹⁹) H I 5, 581 (7) < K-Jaani; E 16 176 (11) < Tõstamaa.

²²⁰) H II 33, 389 (10) < Peterburi kub., Novoselje < Karksi.

Saksa juurde minnes on nõudeks: pead ennem nägema saksa, kui tema näeb sind; et nii kustutad ära saksa viha²²¹), oled julge²²²) ja saad, mida palud²²³). Kuigi leidub ka lihtsamaid ja arusaadavamaid seletusi: „siis on temal hea meel ja ei soa sinu üle mitte vihaseks, kui sa temaga reagid“²²⁴).

Pedagoogilisest seisukohast väärrib tähelepanu, et näkkuvaatatamist on õpetatud ka lastele:

Kui lapsed kirik isanda juure esimest korda läksid lugema, siis õpetasid vanemad neid, et pidid keige enne kui õpetaja näevad: otsa vaatama, siis kartus ei tule; kes jalgade peale vaatab, see kardab ja ei sa luggeda²²⁵).

Kohtutoas olles nähakse ette mitmeid taigu. Õigust saab endale kindlustada selgi viisil, et visatakse midagi põrandale. Et soola visati, see oli märgitud juba eelpool; kuid sellega on vahel liitunud veel loitsimine: kohtulaua ees seistes soola peosse võtta, kolm korda peale puhkuda ja üle õla visata üteldes: „Metsa isase meel, metsa emase meel!“²²⁶) — Või peab juba enne sisseastumist viskama põrandale ühe nõõpnõela²²⁷).

Kohtus saab endale võitu kindlustada ka vastase puudutamise ga. Puudutamine peab sündima „ussi paremast silmast pahemale torgatud kepiga“²²⁸), „ussi materdamine tokiga“²²⁹) või sellest tehtud nõelaga²³⁰); vastast peab puudutama kohturuumi ukse taga²³¹), kohturuumis²³²) või kohtu ees seistes²³³); puudutamine peab toimuma nii tasa, et vastane seda ei tunne, ja seejuures peab ütleva kolm korda: „Sa piäd nii hirmus olema kui kurat põrgus!“²³⁴)

Ja veel mõningaid juhiseid, millist on ainult üksikuid teateid:

²²¹) H II 17, 167 (12) < Tallinna < Märjamaa.

²²²) E 40 675 (18) < Anseküla.

²²³) H I 5, 581 (8) < K-Jaani.

²²⁴) H II 37, 486 (16) < Kose.

²²⁵) SKS, Niemi II 958 < Kärla.

²²⁶) E 854 (4) < K-Jaani.

²²⁷) H II 45, 408 (5) < Oudova < Kodavere.

²²⁸) ERM 10, 36 < M-Magdaleena.

²²⁹) H III 7, 752/3 < K-Jaani.

²³⁰) H III 22, 160 (77) < Otepää.

²³¹) H III 7, 752/3 < K-Jaani.

²³²) E 8020 (3) < K-Jaani.

²³³) H III 22, 160 (77) < Otepää.

²³⁴) H III 7, 752/3 < K-Jaani.

enne kohtulaua ette minekut tuleb mõistja eest läbi minna, „et õigus sinule jääks“²³⁵); kohtulaua ees tuleb seista nii, et üks põrandalaud jääb jalge vahekohta, „siis jääb õigus sulle“²³⁶); esimesed sõnad, mis kohtusaks (või mõni muu härra) sulle räägib, pead mõttes järele ütlema, siis on võit kohe sinu²³⁷).

Mitte just kohtus, küll aga muidu sakste ette minnes peetakse üheks sümpaatiat äratavaks ja isegi kaitsevõtteks juuste silitamist ja istmiku sügamist (!).

Kui läksid mõisa herra juure ja tahtsid, et herra sinu vastu hea ja helde oleks, pidid sisse astudes kolm kord sõrmega juuksed eest taha poole lükkama ja salaja need sõnad ütlema: „Tere herrake, mina herra prouake!“ Siis oli herra alati hea ega saanud sinu peale vihaseks²³⁸).

Kui keegi saksaga räägib, siis võta müts peast ära ja kraatsi parema kää nimets sõrmega pead, siis ei hakka saksa viha selle peale²³⁹).

Sakste ja ylemate juure minnes tuleb lakke vaadata ja pahema käega tagumikku sygada. See võtab sakste viha ära ja teeb inimese meeldivaks²⁴⁰).

Mõisa härra juure minnes pidi mineja katsuma ja püüdma ikka enne härrat näha, kui härra teda, sest siis pidi ta sellega saksa viha ära kustutama; aga kui saks teda ometegi enne juhtus nägema, siis pidi ta kohe vassaku käega oma näkkasi kratsima, — see pidi ka selle vastane olema²⁴¹).

Kohtu sõnad.

Kohtus võidu saavutamiseks on peale taigade tulnud veel arvesse üks liik loitse, mille rahvakeelseks nimetuseks on „kohtu sõnad.“ Neid kas on liitunud juba eelpool-kirjeldatud taigadesse, nagu seda on kohati mainitud²⁴²), või nad on määratud ka päris iseseisvaks tarvitamiseks, harilikult kas enne kohturuumi astumist²⁴³)

²³⁵) ERA II 12, 479 (85) < Simuna.

²³⁶) ERA II 54, 135 (129) < Ta-Maarja.

²³⁷) H II 45, 407 (4) < Oudova < Kodavere.

²³⁸) H II 33, 222 (22) < Jamburi < Simuna.

²³⁹) E 6409 (25) < Ambla.

²⁴⁰) EVR 37, 28/9 (29) < Keila.

²⁴¹) H II 17, 167 (12) < Tallinna < Märjamaa.

²⁴²) Vt. lk. 193 j.

²⁴³) ERA II 20, 191/2 (5) < Hageri < Kose; Põltsamaa Teataja 1929, nr. 32.

või — mis ongi tavalisem — otse sisseastumisel ja lakke vaadates ²⁴⁴), harvem „kohtu ieh“ olles ²⁴⁵).

Seesugustest loitsudest on kirjapanekuid õige rohkesti, kuid nad on enamasti väga lokaalsed, osalt võib-olla individuaalsedki ja juhusliku iseloomuga, ega anna end koondada suuremaisesse rühmadesse; osa neist on ühtivad „saksa sõnadega“, mis pidid kaitsema saksa viha eest. Piiratud ruumi tõttu on siin esialgu võimalik avaldada mõningaid iseloomustavamaid näiteid ainult „kohtu sõnadest“.

Kõige laiemat levikut näitavad niisugused „sõnad“, kus kohualune end võrdleb mõne kiskja loomaga (hunt, karu), kuid kohutõistjat lambaga, keda ähvardab murda. Lihtsamal kujul koosneb seesugune loits ainult mõnest üksikust sõnast. Näiteid: et saksa viha eest end kaitsta ja kohtus võita, vaja ütelda kolm korda: „Mina hunt, sina lammas!“ ²⁴⁶) — „Kui kaits vihamiist kohdute läävä, kui süüdläne õigust endäle tahd saija, sis ütles tema kohtu tarre minnen kolm kõrd tassakeiste: „kõis, kõis, kõis, lambakese, murdja tule seikka!“ Sis saa õigus talle, vastaline ja kohtumihe ollev nigu lambakõse, pehme ja rumala“ ²⁴⁷). — „Tere, tere, tere, kohus-miis! Mina hunt, mina karu, murrann teie meele, söön teie süäme“ ²⁴⁸).

Murdja motiiv esineb ühe komponendina veel paljudes kohtu- ja muiski loitsudes. Näit.:

Kohtu sõnad.

Tere, tere, kivine mõisa,
Tere, tere, sinine kuub!
Nõnda pehme olgu sinu süda,
Kui see sinine kuub.
Kohus lambaks, mina hundiks,
Kohus kitseks, mina karuks,
Kohus laua alla, mina laua pealla ²⁴⁹).

²⁴⁴) H II 29, 515 (24) < Ta-Maarja; H II 45, 407 (1) < Oudova < Kodavere; H III 22, 159/60 (76) < Otepää.

²⁴⁵) H II 60, 665 < Vastseliina.

²⁴⁶) EÜS XI 438 (8) < ? Üleskirjutaja lisamärkus: „Hingeteadliselt huvitav ja õige!“ Vrd. H II 46, 656 (362) < Kadrina; ERA II 54, 135 (128) < Ta-Maarja.

²⁴⁷) H III 22, 159/60 (76) < Otepää.

²⁴⁸) H II 29, 515 (23) < Ta-Maarja.

²⁴⁹) E 57 977 (5) < Kuusalu.

Kohtu sõnad.

Tere kohus, tere kohtumõistjad!
 Põrandast armu põrugu,
 Laest armu langegu!
 Minu sõna selge, kõne kõrge;
 Mina tantsitaja, sina karu
 Mina kull, sina kana,
 Mina tuli, sina tukk,
 Mina laua peal, sina laua all!

Need sõnad tulid enne kohtusaali minekut kolme näpu peale lugeda ja enne kohtu ette minekut lükati kolm korda nende näppudega üle pea²⁵⁰).

Kohtualune võrdleb end kohtuloitsudes mõnikord veel ilvese, orava ja kukega:

Ilves lää ma esändille,
 Orrav umilõ säksölõ,
 Saagu minno kullas kutsutuski,
 Hõbõhõssa hõigatuski!²⁵¹)
 Mina kukk, sina kana,
 Mina kukk lavva pääl,
 Sina kana lavva all²⁵²).

Selles suunas edasi minnes areneb enese üleoleku rõhutamine mõnes loitsus kohtu ja kohtuniku sõimamiseks: „Kes neid sõnu loeb, see saab igast kohtust hõlpsaste läbi:

Kohtu kull, sa jahu nokk,
 Tiine emis, koola lõug!
 Hirm laua all,
 Arm laua peal²⁵³).

Enne kui kohtumõistja sind näeb [ütle]:

Tere tere!
 Istub lauas kui hall haava känd,
 Ninä piäs kui kärnäne konn,
 Su miel olgu mesine ja suu kui sula või!²⁵⁴)
 Sina põrgu tukk, mina meepott,
 Kurat, kurat, kurat!²⁵⁵)

²⁵⁰) Põltsamaa Teataja 1929, nr 32.

²⁵¹) E 49 734 (47) < Võnnu; EVR 1, 144 (30) < Nõo; H IV 4, 636 (45) < Rõngu.

²⁵²) H II 60, 665 < Vastseliina.

²⁵³) E 5841 (7) < Ambla; H II 46, 656/7 (363) < Kadrina.

²⁵⁴) H III 7, 753 < K-Jaani.

²⁵⁵) H III 7, 752 < K-Jaani.

Kohtutarre minnes, et pöördä endast ära kohtusakste viha ja õigust saada, loetakse loitsude asemel ka issameiet ²⁵⁶) või öeldakse: „Issa poeuke ja püha ristike!“ ²⁵⁷) Kuid kristlikke palvesõnu leidub veel paljudes loitsudes:

Kohtus käimise sõna.

Tere, tere, mõrtsukas! Mina olen joonud Kristuse verd, Jumal olgu minuga, poeg olgu sinuga, püha vaim mõlematega, seni kui meie armust üksteisega lepime. Alt mina võidan sind, keskpaigast pean mina sind, ülevalt vaatab Jumal. Jumala see isa ja poja ja püha vaimu nimega. Aamen ²⁵⁸).

[Kohtusõnad.]

Uhked ja ahked,
Uhked vällä uksedest
Ja ahked vällä akendest,
Siis sisse siidised tulevad,
Ja kalevised kapsatavad,
Jumala see i . . jumala sie p . . .
Ja jumala sie pü . . v . . . ga ²⁵⁹)

Kohtuloitsude kohta kuuleme veel, et neid peab „ütleva“ ²⁶⁰), „lausuma“ ²⁶¹), „sobima“ ²⁶²), peab ütleva „tassakeiste“ (vt. lk. 210) või „iseenesele“ ²⁶³); haruldasemad on nõuded, et neid peab lugema kolmele sõrmele ja siis pead puudutama (eelm. lk.) või et sõnu lugedes tuleb vaadata „kora käe nimetussõrmele“ ja lugeda esimest korda ilma aamenita, teist korda aga aameniga ²⁶⁴). Et sõnu kästakse vahel lugeda soolale, seda on nimetatud juba eelmistes peatükkides. Kuid leidub paar teadet ka selle kohta, et sõnad („Suuremba kohtu sõnad“) peavad olema „kural pool puhun, kui kohtu ette lääd“ ²⁶⁵), nähtavasti siis paberile kirjutatult.

²⁵⁶) H II 23, 380/1 (9) < Karksi.

²⁵⁷) H II 54, 562 (36) < Vigala.

²⁵⁸) E 8500 (15) < Tarvastu.

²⁵⁹) H III 7, 752 < K-Jaani.

²⁶⁰) H II 54, 562 < Vigala; H II 29, 515 (24) < Ta-Maarja.

²⁶¹) H II 46, 656/7 (363) < Kadrina.

²⁶²) H II 60, 665 < Vastseliina.

²⁶³) H II 45, 407 (1) < Oudova < Kodavere.

²⁶⁴) EKnSc, 196 (101) < Rannu.

²⁶⁵) H IV 8, 820 (42) < Rõngu; EKnSc 171/2 (17) < Rannu.

Valevanne.

Valevannet, mille all harilikult mõeldakse kohtus vande all antud sihilikku valetunnistust, peab vanarahvas igal juhul suureks kuriteoks ja raskeks patuks. Sellest arvatakse tulevat haigust ja häda mitte ainult vandujale endale, vaid isegi tema lastelastele.

Kui kohtun valet vannuva, jääva aiges ja ei saa terves. Palju om nii surenu ²⁶⁶).

„KOHTU VANDEST ENNEVANAST“.

Kohtu vandest on ka palju juttusid liikumas. Et kuda neid jumal trahvinud, kes valet vandunud. Ükski valetvanduja ei ole sellest enam pääsnud. Mõnikord pidada veel see vanne lastelaste päale mõjuma. On kellegil lapsel sündimisest saadik mõni viga juures, kas on ta tumm, kuulmata või muud ihu liikmed vigased, siis üteldakse: see on jumala nuhtlus; kuda tema isaisa ehk ema enne tegivad ja valet vandusivad, nüüd on see nende lastelastele kätte tasutud.

H II 29, 264 (5) < Tartu — V. Pärtelpoeg (1889)

VALEVANDUJATE HÄDAD JA NUHTLUSED.

Ristiusu põhjal teatakse, et enesetapjad ja valevandujad mitte taeva ei saavat vaid põrgu minevat.

Agale valevandujatele nuheldavat ka juba siin ilmas kätte. Teatakse rääkida, kellel selle pärast paranemata haigused lõonud: mõnel ihu üleni mädanema läinud, mõnel jälle ussid ihusse signud, teisel jälle käsi või jalg ära kuivanud. Ka sattunud mõne häda ja haiguse kätte mõned enese vande läbi. Nii mädanenud mõnel keel suust ära, mõni jäänud pimedaks. Sest keski naine vandunud: „Mädanegu mul keel suust, kui ma tõtt ei räägi!“ ja see sündinud. Keski mees vandunud jälle: „Jäägu ma pimedaks, kui ma tõtt ei räägi!“ (sest ta varastanud teise linnupuu metsast ära) ja ta jäänudki vanas eas pimedaks. (Olla sündinud lugu.)

E 76 657 < Torma, Avinurme — M. Sild (1931).

„VÖLS-VANDJA“.

Ennitsil Saarda Rootka rikastel olli üks tütar, kes ütele huntshandsakale mehele sai, nimega Prits Danilovski. See elli sel kõrral Rāpina Meeksi mõisa valitseja saiusen. Jo abiolo edimātsil ajastajul tuli asi ette, et ta mõisa valitsuse ametist lahkuma pidi. Selle tarvis jätt ta 300 rubla renti masmada, mink päale herr teda kohtule üles and. Sāäl salas ta maaha, et tāll massa om. Et tunnistajid ka herräl selle üle es ole, — pidi P. Danilovski seda vannega kinnitama. Ent mehekesel es ole lusti seda teta. Et rikkusest midāgi kaduma es või minnā, selle eest hoijatava teda tema naine ja naise vanemba Saarda külān, kon ta sel kõrral ka korterin olli. Ehk küll vasto

²⁶⁶) EVR 34, 89 (32) < Kursi.

tahtmist, läts ta ommete oma naise sundmise pääle kohtu ette ja vande sääļ võlssi, nink jäi 300 rubla massust priis. —

Ehk küll sõame teedmine ja unenägu teda manitsiva mitte nii teta, — sai naine ja tema ülekohtune omaste hulk mehe üle võidu. Küll mehekene olli ka näile omma und kõnelnu, ent nee es hooli sest midagi. Tema nägemine olli nii: „Kõrge äkilise mäe serva pääl maaten, mere veeren, tulli lainetava vee päält suur kaarnas vihasõst linnaten õkva mino manu ja nakas rindu pääl mino sõänd väljä tsagama. Õkva ommi silmiga näije mina, kuis kaarnas tükki tükü perrä mino sõänd ragi ja nahka pand. Selle hirmsa nättüse pääle herasi ma väristen üles.“ — Nii tema unenägu.

Kui ta kohtu mant vande alt kodo tulli, — jäi tema äkitselt väega haiges. Tema valu kasvi ega pääväga suurembas, koni suur vabisemine ja värisemine tema tõbesängü laudpõrmandu pääl ütest paigast tõiste väristas. Kõiki muid võõrid inemisi võis ta veel näta, ent ommi naise omatsid ja nimelt omma naist es sali ta silma otsangi. Teda näten nakas ta kui meeletu tänni: „Kasi mu silmist! Kasi mu silmist, sa olet see kaarnas, kes mu sõänd olet välja tsaganu ja ärä sõönü!“ Terve kuu aigu heidel ja mael mehekene kipe ristiga, kooni surm tulli ja tema viletsale elole otsa tegi, kon ta suure tänitamise ja meele heitmisega henge heit. — Jah Kõige Vägevamb ei lase hennast mitte naarda. —

H I 8, 117/8 (5) < Vastseliina khk., Misso v. — Jaan Sandra < Johan Viitkov, 72 a. v. (1895).

Ent rahvasuu tunneb ka mitmeid võimalusi, kuidas valemände puhul saab halvadest tagajärgedest hoiduda. Usutakse, et seda „vandumist“ või „pattu“ on võimalik maagilisel teel kanda üle mõnele esemele, ja vandujal endal pole siis häda midagi. Maagiline ülekanne võib sündida mitmel viisil, kas hoitakse vandumise juures enda ligi mingit väikest eset, mis pärast viisatakse ära (raha, nõõp, kork), või pannakse mulda jalge alla, või mõeldakse vannet andes mõnele eemalolevale asjale või olendile.

Kui valemandujal on 10-kopikane hõberaha sõrmede vahel, mida ta üleval hoiab, ja kogu aeg mõtleb sellele rahale²⁶⁷), kui tal on „lamma“ leiva koorik ja kopikaline raha rinna peal rõivaste all²⁶⁸), 20-kopikane hõberaha suus „kura poole pääl“²⁶⁹), pudelikork „hammaste vahel“²⁷⁰), või kui vanduja võtab südame kohalt vestil või kuuel nõõbi eest ära ja vatab kogu aeg sellele²⁷¹), — siis vanne kandub üle neile esemele ja visa-

²⁶⁷) H I 7,600 (17) < Palamuse

²⁶⁸) H III 21,607 (36) < Otepää.

²⁶⁹) ERA II 63, 61 (115) < Põlva.

²⁷⁰) H III 28,826 (6) < Vastseliina.

²⁷¹) H, Mapp 891/2 (14) < Riia < Sa.

tes need ära, pole vandujal midagi karta. Kork, mis „võlsivanduja“ suus olnud, „olev perast must kui süsi²⁷²⁾“; ja kes niisuguse äravisatud raha maast üles võtab, see saab „selle nuhtluse“ endale²⁷³⁾. Valevandujal pole ka siis „midagist“, kui ta saab seista palja jalu mulla peal; et see oleks võimalik, tuleb panna mulda sukkade sisse, jalataldade alla²⁷⁴⁾. — Kolmandaks võimaluseks on ainult mõtteline ülekanne: „Vana rahvas ütlevad, et kui võlssi vannma läät, sis mõtlõ mändse eläjä pääle, sis lääväd tuu vanmise toole eläjälle ja vanjal ei ollev midägi²⁷⁵⁾. — „Kes kohtu ees valet vannub ja ise siis metsa puude pääle mõtleb, siis läheb see patt metsa puude pääle, ja seepärast on [puud] kõveras“²⁷⁶⁾.

Väga haruldane on ebausk, et valevandel võiks olla ka mingit positiivset mõju; näit.: „Võlssivanduja kohtu man pandva leiba ja soola puuhu (põue), siis ei saa leibki ja sool temal perast otsa saama“²⁷⁷⁾.

Kokkuvõte.

Nagu eelkäsiteldust selgunud, on eesti kohtukäimise-ebausk õige mitmepalgne, kuigi senine materjal on veel selles mõttes juhuslik, et ta pole kogutud süstemaatiliselt.

Mitmel juhul on võidud nentida, et kohtukäimisega liituval ebausul, eriti mis puutub kaitsevahendesse, on palju ühiseid jooni „saksa viha“ vastu võitlemisega. Saksa on usutud olevat enam maagilist väge (hingejõudu) kui talupojal ja on kardetud sellest kahju ning otsitud selle vastu kaitset.

Saksa ja kohtu viha lähedasti sidumine on seletatav arvata-vasti sellega, et mõisted saksa 'mõisasaks, mõisnik' ja kohtu-saksa 'kohtunik' on olnud ka tegelikus elus sageli ühtelangevad: mõisasaks oli ühtlasi ka kohtusaks. Ja kui mõisasaks arvati talupoega suhtuvat vihaga, siis sai tema viha kõige ähvardavalt väljendudagi just kohtumõistmisel ja sellele järgneval karistamisel. Sellepärast siis ka ühised vastuabinõud.

²⁷²⁾ H III 28,826 (6) < Vastseliina.

²⁷³⁾ H I 7,600 (17) < Palamuse.

²⁷⁴⁾ H II 33,321 (8) < Oudova; E 50748 (139) < Oudova < Põlva; E 5317 (13) < Oudova < Põlva.

²⁷⁵⁾ H II 71,417 (19) < Vastseliina.

²⁷⁶⁾ H II 27,708 (10) < Palamuse.

²⁷⁷⁾ H III 28,826 (5) < Vastseliina.

Taiad ja uskumused, mis avalduvad kohtu-ebausus, on enamasti tuntud veel laiemaltki. Too, kellele pealepoole tulevad hambad enne kui alla, ei ole võimukas mitte ainult kohtus, vaid ka muidu igapäevases elus. Hambad on arvatud sisaldavat hingejõudu eriti palju ²⁷⁸), ja „hambamees“ esineb muuseumis ka nõiainimetusega. — Nõiduses üldtuntud kaitsevahendite hulka kuuluvad sool (konserveerivate omaduste tõttu), metallid (raud, hõbe, elavhõbe), tulised söed (tuli), jumalasõnaga õnnistatud esemed (rõivad, sõrmused), ristimärkide tegemine jne. Samuti on rahvausundis sageli esinev nähe, et taigade mõju suurendamise mõttes omistatakse tähelepanu arvudelegi, korrates teatud toiminguid 3, 7, 9 (3×3) jne. korda.

Kohtu-ebausu tähtsamaks põhimõtteks on olnud teha end tugevaks, et teiste pahatahtlikkus („viha“) ei saaks teha kahju; muuta end meeldivaks, et mitte äratada pahatahtlikku suhtumist; saavutada esinemisjulgust, et kohtu ees mitte karta ega kogelda. Nagu näeme, on siin üldiselt tegemist kõigiti positiivse maagiaga; ei minda välja sellele, et teha kahju kellegi teisele, vaid tahetakse ainult suurendada iseenda vaimset vastupanu. Seda on loodetud saavutada sel teel, et kantakse enda peale üle jõude, mida arvatakse peituvat teatud ainetes või olendites. Sellega seletubki, miks kohtukäijatel soovitatakse ühes kanda nuustikuga soola, metallesemeid (nõel, sõrmus), panna selga varastatud villadest rõivas, hoida taskus ussipäid, kärnkonna ja nahkhiiri või määrada end nahkhiire verega. Kõigis neis asjades ja olendites on arvatud peituvat maagilist jõudu („nõiaväge“), mida on soovitud enda peale üle kanda. Ussi, nahkhiire ja kärnkonna kasustamine pole siin sugugi mitte juhuslik, vaid neile loomadele osutab rahvasund üldse erakordset tähelepanu ²⁷⁹), pidades neid kuradi poolt looduks. Ussi imejõud avaldub ta mürgis, mis võib surmata inimestki; nahkhiir on salapärase olend, kes öösiti lendleb ringi, ning kärnkonna on peetud isegi puugiks, kes nõiade poolt saadetuna käib võõrastes lautades lehma imemas. Kuidas aga seletada villa pügamist lammastelt, kes on vaiksed ja alandlikud loomad ega tee kurja kellelegi? Siin on algselt võinud ollagi esikohal see moment, et lammastelt kogutud villade abil on tahetud ennastki muuta vagaks ja süütuks,

²⁷⁸) Vrd. O. Loo rits, Eesti rahvausundi maailmavaade (1932), lk. 19.

²⁷⁹) Ibid., lk. 60 jj.

et niimoodi tõmmata enda peale „saksa armu“ ja saavutada sel teel head edu nii sakstega üldse asju ajades kui ka kohut käies.

Mõnede taigade ja loitsude mõju näib praeguse arusaamise järele põhinevat autosuggestioonile: kohturuumi tuleb julgesti sisse minna, ei tohi mitte kartlikult põrandale vaadata, vaid peab vaatama lakke ja kohtunikele silmi; võrrelda end tugevate ja kiskjate loomadega, kuid kohtunikku lambaga ja kanaga. Viimasel juhul võib algselt olla tegemist nimihinge kujutelmaga: nimetades, olgugi ainult mõttes, suure jõuga loomi, on tahetud neid seega nagu kutsuda endale appi, on usutud jõu ülekandumist ka ainult mõttelise kutse teel ²⁸⁰). Valevande-taiad jälle näitavad teatud paha („patu“) endast eemaldamist, kas mõnele käepärast-olevale või kaugemalegi esemele.

Eesti kohtu-ebausu kohta ei saa öelda, et see oleks silmapaistval määral võõrast algupära. Kui võrdleme siinseid taigu näit. saksa vastavate taigadega, näeme mitmeid erinevusi ²⁸¹). Kohtu rõivas näib seniste teadete järele olevat tuntud ainult Eestis ja eestilisi elemente võib leida ka muis taigades, samuti loitsudes. Et on võinud kujuneda niisugused üldtuntud mõisted kui *saksa viha* ja *kohtu viha*, seegi on tõenäoliselt olnud tingitud meie oma mineviku kultuurimiljööst. Mitmete sellega seotud üksikküsimuste lähem selgitamine oleks võimalik alles siis, kui selle kohta on kogutud uut täiendavat lisamaterjali.

²⁸⁰) Vrd. O. Loorits, m. t., lk. 43 jj.

²⁸¹) Vt. H. Bächtold-Stäubli, Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens III (1930/1931), 669/77.

DIE VORVÄTER IM GERICHT.

Richard Viidebaum.

Der Aufsatz bietet eine Übersicht über den estnischen Gerichtsaberglauben auf Grund der im ERA befindlichen handschriftlichen Materialien.

In der estnischen Volksüberlieferung gibt es zahlreiche Ausdrücke, die sowohl das Gericht als die Herren in einem nicht gerade günstigen Licht erscheinen lassen. Man hat sich sowohl vor dem „Herrenzorn“ als auch vor dem „Gerichtszorn“ gefürchtet und gegen beide mit zum Teil gleichen magischen Handlungen und Mitteln sich zu schützen gesucht.

Man glaubt, dass im Gericht stets recht behalte, wer als Kind die oberen Zähne vor den unteren bekommen habe. Wenn ein Mann seine Kleider auf das Brotgefäß oder auf den Esstisch legt, dann bekommt er nie Recht im Gericht. Ebenfalls schlechtes Gerichtsglück hat, wer als Kind am Sonntag Schläge bekommen hat, oder wer sich Sonntags die Fingernägel schneidet.

Um im Gericht Recht zu bekommen oder im Verkehr mit den Herren freundliche Behandlung zu erzielen, muss man den Strumpf des linken Fusses verkehrt anziehen; das Trauhemd anziehen; oder den Traugürtel anlegen; glühende Kohlen dreimal durch den Schoss gehen lassen; oder Zaubersprüche hersagen, mit dem linken Fuss auf glühenden Kohlen stehend; Salz ins Waschwasser schütten und das Gesicht mit einem Hemde abtrocknen; daheim an der Haustür mit dem Absatz des linken Fusses drei Kreuzzeichen machen; mit drei Nadeln in die linke Handfläche oder mit Speichel ins Gesicht drei Kreuzzeichen machen.

Unter den magischen Schutzmitteln gilt als wichtigstes ein wollenes Kleidungsstück (Hemd, Wams, Handschuhe), in welches (bei Kleidungsstücken an die Brustseite) Wolle eingewebt sein muss, die in einer Feiertagsnacht (meist in der Gründonnerstagnacht) heimlich in einem fremden Schafstall abgeschoren worden ist. Von solch einem Kleidungsstück glaubt man, dass es vor dem Herrenzorn schütze und im Gericht Sieg verschaffe. Um im Gericht Recht zu erlangen, pflegt man noch folgende Gegenstände mitzunehmen: einen getrockneten Schlangenkopf (auch 3, 9 oder 12), eine getrocknete Fledermaus (oder man bestreicht sich mit

Fledermausblut), getrocknete Kröten, Salz, einen „Rabenstein“, einen Donnerkeil, dreikantige Nadeln usw.

Ins Gerichtslokal soll man mit dem linken (anderwärts umgekehrt: mit dem rechten) Fuss eintreten und zuerst auf die Zimmerdecke, sodann auf den Gerichtstisch und die Richter blicken. Das regelrechte Eintreten soll Mut fürs Auftreten geben und zum Siege verhelfen. Wenn es gelingt, im Gericht den Gegner mit einem Stock zu berühren, womit eine Schlange getötet worden ist, so wird man siegen.

Von Gerichtszaubersprüchen gibt es Aufzeichnungen in grosser Zahl. Diese Sprüche sind manchmal schon bei verschiedenen Präliminarien, meist jedoch vor dem Eintreten ins Gerichtslokal oder geradezu während des Eintretens und Blickens auf die Decke herzusagen. Unter den Gerichtszaubersprüchen ist der Typus am populärsten, wo der Vorgeladene sich mit einem Raubtier (Bär, Wolf, Luchs) vergleicht, den Richter dagegen mit einem Schaf oder Huhn, das zerrissen werden soll. Beim Gerichtsgang pflegte man auch das Vaterunser und andere christliche Gebete zu sprechen.

Der Meineid gilt als grosses Verbrechen und schwere Sünde, wofür noch Kindesinder zu büssen hätten. Zur Bekräftigung solchen Glaubens werden auch Sagen erzählt. Die üblen Folgen des Meineids können jedoch vermieden werden, wenn man beim Schwören irgendeinen kleinen Gegenstand (eine Silbermünze, einen Knopf) im Munde oder in der Hand halte und ihn nachher fortwerfe; oder wenn man Erde unter die Füsse lege, oder wenn man an ein Tier oder an einen wachsenden Baum denke. Dann gehe der Eid in diese Gegenstände über und dem Schwörenden geschehe nichts Böses.

Die wichtigsten Grundsätze des Gerichtsaberglaubens sind also folgende: sich selber stark zu machen, damit das Übelwollen (*viha* 'Zorn, Hass') der anderen nicht zu schaden vermöge; einen gefälligen Eindruck zu erzielen, um kein Übelwollen gegen sich zu erregen; Mut fürs Auftreten zu erlangen und somit sich den Sieg zu sichern.